

Goran Peković

KAKVU TELEVIZIJU ZASLUŽUJE SRBIJA?

Svaka uređena civilizacija počiva na normativnom poretku. Savremena društva se, iako teže maksimalnoj demokratizaciji i liberalizaciji odnosa, trude da gotovo svaku oblast ljudske delatnosti stave u pravni okvir. Mediji tu nisu izuzetak.

Članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama kaže se: "Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravilo podrazumeva posedovanje sopstvenog mišljenja, primanja i širenja informacija bez ometanja od strane vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskim, radio i bioskopskim preduzećima." Značaj medija masovnih komunikacija uticao je na autore Konvencije da ih posebno izdvoje u odnosu na druga sredstva izražavanja i predvide mogućnost da vlasti zahtevaju posebne dozvole za njihov rad.

Televizijski sistem po meri potreba i mogućnosti društva – tako bi najkraće mogla da glasi suština promena koje bi zakon o televiziji doneo svojim postojanjem. Njegova uloga ne bi smela da bude restriktivna. On bi morao da garantuje slobode izražavanja, pravo sticanja profita, mogućnost napretka i razvoja televizijske delatnosti u Srbiji. Zakon o televiziji, uskladen sa najvišim evropskim standardima, služio bi kao okvir unapređenja televizijskog sistema. Štitio bi domaće tržište, podsticao razvoj manje profitnih programa, razvijao domaće stvaralaštvo, zadovoljavao potrebe gledalaca kako za informacijama i zabavom, tako i za kulturom, umetnošću, obrazovanjem. Zakon bi morao i mogao da stvori prostor i za slobodno preduzetništvo. Razvoj televizijskog biznisa morao bi ići naporedo sa razvojem slobodnog informisanja.

Zakon o javnom informisanju, a bliže o televizijskoj delatnosti trebalo bi da teži takvim rešenjima koja će na najbolji mogući način stvoriti ambijent za slobodno informisanje, tj. *univerzalni servis* koji će svakom građaninu omogućiti slobodan pristup bazičnim televizijskim uslugama, uključujući vesti, oblasti poslova od javnog interesa, zdravstvo, edukaciju i informacije o političkim izborima.

Zakon bi morao da ima i protekcionističke karakteristike. Zaštitom domaćeg tržišta od preteranog uticaja stranog programa osnažice se tržište domaćeg autorstva, ojačati sindikati i udruženja, očuvati nacionalna kultura i jezik i, na kraju, proizvesti program koji bi zadovoljavao sve svetske kriterijume i načinio od njega izvozni proizvod. Najpre za region Balkana a potom i za ceo svet.

Televizijski sistem u našoj državi i dalje bi trebalo da počiva na jakoj nacionalnoj TV mreži. Ona bi, kao u svojim "zlatnim godinama", trebala da pruža funkciju univerzalnog servisa.

Pored nje postojale bi nacionalne televizijske mreže u privatnom vlasništvu sa ili bez učešća stranog kapitala koje bi, takođe, mogle da obavljaju neku od funkcija javnog servisa, ali će po svetskom i evropskom iskustvu one najverovatnije biti okrenute zabavi i onoj vrsti programa koji će im na najbolji način omogućiti stvaranje profita. Postojeće i televizijske stanice regionalnog i lokalnog tipa organizovane za pružanje usluga univerzalnog servisa, umreženih u nekoliko marketinških TV mreža. Kablovske, satelitske, internet i specijalizovane TV mreže ili stanice upotpunjavaće medijski pejzaž u Srbiji. Njihov broj će biti daleko manji od današnjeg broja televizija. Ali to će biti mnogo bolje televizije, sa kvalitetnim domaćim i licenciranim stranim programom, sa školovanim kadrovima, vrhunskim kvalitetom signala, sa odgovornim odnosom prema gledaocima i poslovnim saradnicima.

Rečju, sušta suprotnost današnjem stanju televizije u Srbiji.

TUŽNA ERA "KIOSK TELEVIZIJA"

Današnja medijska slika Srbije, surovo je bipolarna. Na jednoj strani imamo suvoparna informativnopolitička glasila, a na drugoj distributere zabave i šunda za povlađivanje najnižem ukusu publike. Bolno je uočljiv nedostatak edukativnog, dokumentarnog, dramskog, kvalitetnog dečjeg i sličnih – manje komercijalnih ili politički manje kurentnih – programa. Preporod i obnova naše države mora biti sveobuhvatna i u svim domenima ljudskog delovanja. Izgradnja boljeg društva mora počivati na boljim ljudima, a humanijim televizijskim programom možemo napraviti korak ka stvaranju boljih ljudi i boljeg društva u celini.

Da ovo nije samo fraza, svedoci smo svakodnevnih napisa ili kritika u medijima kako je upravo televizija doprinela rastakanju tradicionalnih vrednosti društva, nametanju turbo folk stila života, promovisanju lažnih vrednosti koje su u jednom trenutku zapretile da unište samu suštinu našeg bića. Televizija se ponašala upravo onako kako je to u često osporavanom stavu o televiziji predvideo i Dejvid Sarnof: "Vatreno oružje nije po sebi ni dobro ni rdavo; način njegove upotrebe određuje mu vrednost." Namerno ili ne, tek, država

je u prethodnih deset godina dozvolila da najmoćnije oružje današnjice – televiziju, može u svoje ruke uzeti ko želi, a najčešće onaj koji ima novac ili je politički blizak centrima moći, ili što je i najopasnije – sam centar moći sa sredstvima otetim od naroda ili ubranim putem kriminalnih delatnosti, maskiran iza lokalnog preduzetnika, tj. javnog glasila.

Kada običan čovek odlazi u stomatološku ordinaciju očekuje da mu zube popravljaju diplomirani zubar, kod lekara očekuje svršenog studenta medicine, čak i auto radije popravljaju kod VKV mehaničara nego kod abadžije. Ali sa našim televizijama mogao je da očekuje sve samo ne i to da će mu se sa ekrana obratiti novinar sa diplomom fakulteta, da će iza kamere stajati diplomirani snimatelj, da će u režiji sedeti reditelj i producent sa diplomom Univerziteta umetnosti. Jednostavno, tih ljudi nije bilo na tim mestima. Kao da je država osnovana juče, kao da fakulteti nisu postojali pedeset a neki sto godina, kao da generacije vrsnih novinara, inženjera, reditelja, montažera ne čekaju svoju šansu na biroima. Ničega nije bilo pre odluke kamenoresca ili vlasnika benzinske pumpe da osnuju svoju televiziju. Prestala je da postoji i istorija televizije u Jugoslaviji, prestala je da postoji rediteljska kreacija, dramaturška tradicija, pisana reč i teorija o televiziji. VHS je pobedio i postao profesionalni standard u našoj zemlji. Srpski privatni preduzetnik je izmislio televiziju. Nastala je era "kiosk" televizija.

Prema neformalnim podacima, program u Srbiji emituje preko 200 televizijskih stanica. Kakve su to televizijske stanice najbolje govori podatak da u jednom selu u Srbiji, koje ima 1600 stanovnika, program emituje čak četiri TV stanice.

Program većine televizijskih stanica zasniva se na piratskom i nelegalnom satelitskom programu. Jedan od eklatantnih primera takvog poslovanja je i TV Politika koja je sve do oktobarskih promena 2000. godine, gotovo svakodnevno emitovala najnovije filmske hitove, i to pre nego što su se oni pojavili u našim bioskopima. Struktura programa takvih televizija nam pokazuje još lošiju sliku. Osim nešto informativnog (kod takozvanih javnih stanica) ili zabavnog sadržaja (kod onih takozvanih komercijalnih televizija), većina programa je stranog i to najviše američkog porekla.

Naša zemlja nema tržište, tehničke, kadrovske, finansijske kao ni ostale kapacitete koji bi mogli da podrže ovoliki broj televizijskih stanica. Ako se i zanemare resursi, za njihovo postojanje još uvek nema nijednog opravdanja, pa makar to bila i sloboda medija i pravo na informisanje. Štaviše, njihov broj, vlasnička struktura, način upotrebe i zloupotrebe samo su unazadile pravo na slobodno, objektivno i pravovremeno informisanje. Većina njih je zbog svoje kriminalizovane aktivnosti mogla biti ucenjena i naterana na kompromise

najgore vrste. A kada to nije uspevalo, država bi otimala opremu, predajnike a nekada i same televizijske stanice.

Postojeći televizijski sistem odlikuju i televizijske mreže koje su nastajale zahvaljujući političkim manipulacijama. Gledajući sveukupno ovo je najgori mogući scenario koji je mogao zadesiti naš medijski sistem. Kako su već osvojeni prostori Centralne i Istočne Evrope naše tržište je ostalo još jedino slobodno u regionu. Ovakvo tržište je širom otvoreno za strane investitore koji će ulaganjem u jednu ili dve mreže ovladati medijskim prostorima naše države. Programi koji su već davno isplaćeni na drugim tržištima preplaviće naš medijski prostor. Ovakve stanice uvek će imati i snage i novca i programa da postignu najbolji rejting, privuku najjače oglašivače i isteraju i poslednju paru iz ovog tržišta. Bez programa, bez dobrog rejtinga, bez novca od reklama za koji bi mogle da kupe ili proizvedu program, sve ostale televizijske stanice će – jednostavno i demokratski – po tržišnim zakonima prestati da postoje ili će njihove frekvencije otkupiti novi medijski magnati. Od ovakvog koncepta razvoja televizije društvo neće imati nikakve koristi. Sa setom ćemo se sećati ere "kiosk" televizija.

NOVI ZAKONSKI OKVIR TELEVIZIJSKOG SISTEMA U SRBIJI

U ugovoru koji je zaključen 29. decembra 1927. godine između Ministarstva pošta i telegrafa Kraljevine SHS i Radio A.D. iz Beograda država je propisala uslove poput toga kog tipa, marke i snage treba biti predajnik, koji uređaji moraju da postoje u predajnoj stanici, koji su uređaji i koje marke potrebni u studiju, napominjući da moraju biti novi i najboljeg kvaliteta. Signal se morao savršeno čuti na distanci od 500 kilometara a bez ometanja drugih žičanih ili bežičnih stanica van sfere talasne dužine koja je određena za rad. Da bi ta garancija bila ispunjena stanica je morala da položi kauciju koju bi država zadržala ukoliko uslovi nisu bili ispunjeni. Zaposleni su morali biti pre svega domaći stručnjaci, izuzev jednog stranog tehničkog stručnjaka. Vreme trajanja emisija moralo je iznositi dnevno najmanje 150 minuta od čega je najmanje 60 minuta moralo biti za umetničke originalne koncerte, a ne za reprodukciju gramofonskih ploča. Osim ovoga, radio-stanica je bila i u obavezi da najmanje 30 minuta dnevno prenosi državne izveštaje. Država je delila i sredstva od pretplate kao i deo od ostvarenog profita. Koncesija se davala na period od 15 godina. "Stanica je određena za javnu radiodifonsku službu (Broadcasting) i to: Širenje dnevnih novosti, meteoroloških, berzanskih, ekonomskih i industrijskih izveštaja, za vršenje reklama, priređivanje muzičkih koncerata i reprodukciju operskih i pozorišnih komada, kao i širenje nauke i umetnosti putem predavanja i prenosa slika."

Iako se radilo o radio-stanici zakonodavac je imao u vidu i mogući prenos slika, tj. pojavu novog medija o kojem se već tada uveliko pisalo u svetu i kod nas. Jedna uređena država imala je i uređen stav po pitanju elektronskih medija. Iz navedenih stavova ugovora vidimo da je država i te kako vodila računa o tehnici, tehnologiji, obrazovanju domaćih kadrova, zaštiti domaćih autora i unapređenju domaćeg programa. Osim toga ona je brinula i o pravima slušalaca, za koje je želela da dobiju najbolji mogući program, bazirajući njegov koncept na univerzalnom servisu primerenom tadašnjem vremenu.

Kao i nekada, i danas se samo jednom promišljenom zakonodavnom politikom može obezbediti medijski sistem koji će na najbolji način odgovoriti kulturnim potrebama našeg društva, koji može da pruži kvalitetne uslove stranim investitorima, koji će ojačati domaću proizvodnju i izgraditi televizijski sistem razumne veličine, primeren našim potrebama. U nekim drugim vremenima naša država je pokazivala i te kakvu brigu za medije, njihov položaj u društvu i njihovo dejstvo na čitaoce, slušaocce i gledaoce.

Danas se, nakon perioda političkih i kriminalnih manipulacija u sticanju TV prava, kao prioritet postavlja zahtev za jednakim startnim osnovama. To podrazumeva moratorijum na sve frekvencije i licence i njihovu ponovnu raspodelu po novim principima. Principima koji bi omogućili dojučerašnjim "izdajnicima i neprijateljima države" – kako su do skora nazivani politički neistomišljenici – da povrate svoju ukradenu ili uništenu tehničku opremu, kadrove koji su ih napustili, klijente koji su iz straha ili ucene otkazali ugovore za reklamiranje.

TELEVIZIJSKA LICENCA I FREKVENCIJA

Da bi se to ostvarilo treba u potpunosti razdvojiti i tek tada razmotriti pitanja licence i frekvencije. Naime, ova dva pojma treba da se odnose na sasvim različite oblasti delovanja jedne televizijske ili radio-stanice. Iz prava sticanja licence proizilazi pravo na frekvenciju, a nikako obrnuto.

TELEVIZIJSKA LICENCA

Svako pravno ili fizičko lice, bilo da je strani državljanin ili građanin ove države ima pravo da osnuje televizijsku stanicu, ali je može registrovati tek po dobijanju televizijske licence. To znači da bi svaki postojeći vlasnik ili budući osnivač morao da zadovolji unapred precizirane uslove koje bi propisao zakonodavac. Takva licenca bi važila u periodu od 5, 10 ili 15 godina, na primer, kako je to bilo u vreme Kraljevine SHS. Zakon bi trebalo da reguliše pitanja iz sledećih oblasti od čijeg bi ispunjenja zavisilo i dobijanje licence za bavljenje televizijskom delatnošću:

1. emisiona tehnika;
2. produkciona tehnika i tehnologija;
3. profesionalni kadrovi;
4. program;
5. format, tj. vrsta servisa (vlasništvo), način finansiranja.

1. Emisiona tehnika

Tehnički aspekt podrazumeva da svaka televizijska stanica mora imati odgovarajući predajnik koji je licenciran i atestiran od strane SMZVT. Današnja situacija u televizijskom frekventnom opsegu je katastrofalna. Najveći broj predajnika je izrađen u majstorskim radionicama pa su i rezultati loši. Uz nisku cenu dobija se predajnik koji "rasipa" signal na različitim frekvencijama, ometajući time ostale televizijske stanice i degradirajući ukupni televizijski sistem. Država bi morala da propiše strože kriterijume po pitanju snage i pozicioniranja predajnika, kao i da napravi opsežnu reviziju sadašnjeg stanja. Iako i sadašnji zakoni propisuju tehničke uslove po kojima snaga predajnika u naseljenim zonama može biti do 100 W, često stanice stavljaju predajnike od 1000 W, i to na stambene zgrade zloupotebjavajući u najmanju ruku neznanje stanara u vezi štetnosti jakog elektromagnetnog zračenja.

2. Produkciona tehnika i tehnologija

Pod ovim se podrazumeva sam proces proizvodnje programa i tehnika koja je uključena u njega. Svaka delatnost podrazumeva minimum tehničkih uslova za nesmetano odvijanje procesa proizvodnje. Standardizacija po sistemu ISO 9000 može se primeniti i na televizijsku delatnost. Profesionalna televizijska oprema predstavlja garant kvaliteta. Zbog toga ona, takođe, treba da predstavlja preduslov za obavljanje televizijske delatnosti. Tehnološki postupak proizvodnje zasnovan na sofisticiranim uređajima (*broadcast quality*) iziskuje i stručne i školovane kadrove koji su u stanju da iskoriste potencijale skupih uređaja i upotrebe ih za postizanje visokog nivoa kreacije.

Tehnički i tehnološki aspekt će rezultirati i ozbiljnim ulaganjima stranog investitora u ove oblasti. Sa savremenom tehnikom naše stanice će biti u stanju da prevaziđu tehnološki jaz i zaostatak za Zapadom. Na državi je da odredi da li će to biti trenutni svetski standard (kamera i magnetoskop – digitalna Beta) ili čak neki bolji. Najgore rešenje bi bilo pravljenje ustupaka i snižavanje tehnoloških uslova pod izgovorom da većina stanica to sebi ne može da priušti. I zaista, cena profesionalnih uređaja je takva da većina stanica to i neće moći. To je jedan od boljih načina za filtriranje postojećeg stanja. Preduzimljivije stanice će se udružiti ili naći stranog partnera. One koje nisu sposobne ni za

to – a nemaju dovoljno sredstava – treba konačno da shvate da je televizija delatnost od posebnog društvenog interesa.

Pod ovu oblast se mogu svrstati i ostali radni procesi i ambijenti neophodni za televizijsku delatnost: adekvatne montažne prostorije, namenski pravljeni studiji, garderobe i šminkernice, restorani i prostori za odmor.

3. Profesionalni kadrovi

Katastrofalna kadrovska struktura je takode naslede prošlosti i pogrešne politike u sferi medija i obrazovanja. Neprofesionalizam u svim delatnostima televizije uzrok je mnogih pogubnih procesa koji su naneli štetu društvu. Ratnohuškačka politika, ideološka propaganda i sl. samo su neke od posledica neprofesionalnog novinarstva. Slične negativne procese nalazimo i u dramaturgiji, režiji, montaži, produkciji. Ovaj trend je otišao tako daleko da su se u funkciji voditelja ili najavljiavača programa mogle pojaviti i osobe sa govornim manama ili neadekvatnim fizičkim izgledom. Stručne kvalifikacije su zamenjene rođačkim vezama. Profesionalnost u medijima zamenjena je poslušničkim izvršavanjem politkomesarskih naredbi.

Uvidevši da se u medijima angažovao ogroman broj ljudi neadekvatnog obrazovanja, a da će kad tad država uvesti red u ovoj oblasti, razni mešetari počinju da otvaraju škole, dopisne kurseve, fakultete i akademije nudeći brz i lak način sticanja diplome uz primerenu novčanu nadoknadu. Trudeći se maksimalno da ih država prizna, čime bi opravdali novac dobijen od polaznika, angažuju po nekog penzionisanog ili još uvek aktivnog univerzitetskog profesora. Ovi, ugroženi maćehinskim odnosom države u poslednoj deceniji, osiromašeni, obespravljani, svedeni na nivo običnih činovnika – prihvataju ponudu tešći se da rade za dobrobit obrazovanja mladih ljudi, a ne u korist nečijeg ličnog bogaćenja. Potom, takve škole proizvode u naučna zvanja i one osobe koje na ozbiljnim fakultetima ne bi mogle biti ni demonstratori. Privatne škole postoje svuda u svetu, ali njihovo osnivanje i rad su pod strogom kontrolom ne samo države nego i ostalih visokoškolskih institucija. Pojmovi tranzicije i privatizacije i ovde su uzeli svoj danak.

Kako se iza procesa privatizacije mogao sakriti svaki privatni preduzetnik sa dovoljno novca da osnuje fakultet ili TV stanicu, to je napad na rad njegove institucije bio napad na demokratske procese tranzicije. U suštini sve to je poslužilo da se pod maskom demokratije progura jedan nakazni sistem u kome su građani bili zloupotrebljeni radi pojedinačnih privilegija.

Drastičnim rezom i obavezujućom zakonskom regulativom može se postići napredak u ovoj oblasti. To podrazumeva obavezu zapošljavanja minimuma stručno obrazovanih kadrova i to elektro inženjera, novinara, reditelja, snima-

telja, montažera, producenata. Propisanim zakonom kadrovi moraju biti državljanji naše zemlje, s tim da se ne zabranjuje mogućnost zapošljavanja i stranih stručnjaka (ukoliko se time ne ugrožavaju domaći).

Profesionalizacija TV stanica će u početku izazvati potražnju za školovanim kadrovima a ponekad i nemogućnost ispunjenja kvota obavezno zaposlenih. Ali na duži period ova zakonska regulativa vodi potpunoj profesionalizaciji medija, razvoju visokog školstva, stvaranju i jačanju cehovskih udruženja i sindikata.

4. Program

Obaveza je prikazivača da u celokupnom svom programu, dakle i u reklamama, poštuje ljudsko dostojanstvo i osnovna prava drugih lica. Programi ne bi smeli da podstiču rasnu i versku mržnju, a svi oni sadržaji koji bi mogli poremetiti fizički, mentalni ili moralni razvoj deteta ne smeju se prikazivati u vremenu kada ga mogu pratiti i deca. Osim osnovnih prava, pluralizma sredstava informisanja i prava na odgovor, najobimniji deo Konvencije o prekograničnoj televiziji tiče se kulturnih ciljeva.

Programski aspekt novog zakona podrazumeva konačnu legalizaciju programa. To znači da naša država kao potpisnik različitih konvencija o zaštiti autorskih prava i intelektualnoj svojini, garantuje da će sve institucije koje su pod njenom jurisdikcijom neposredno ili posredno putem licenci, poštovati ova prava.

Programski aspekt podrazumeva i zaštitu domaćeg tržišta, domaćih stvaralaca i stručnjaka. To će se postići odlukom po ugledu na evropska rešenja gde će 40% programa biti domaće proizvodnje. U ovaj procenat ne ulaze informativne, političke, *talk show* emisije, kao ni ekonomsko propagandni programi. Pozitivna diskriminacija mora biti napravljena u korist igranih, edukativnih, dečjih, umetničkih i kulturnih programa.

Koncept programskih uslova podrazumeva potpuno eliminisanje piraterije, jačanje domaćeg stvaralaštva, zaštitu i razvoj nacionalne kulture i jezika.

U programima, takode, ne bi smeli da se nađu takvi sadržaji poput vraćanja, skidanja magije, proricanja sudbine, nadrilekarstva i sl., pa makar to neko pokušao da nazove i šou programom.

5. Format tj. vrsta servisa (vlasništvo), način finansiranja

Potpuna transparentnost u radu medija je jedan od evropskih trendova ali i potreba novog zakona o informisanju. Treba imati u vidu da je upravljačka i vlasnička struktura sve složenija, da je trenutno aktuelna agresivna internacionalizacija kapitala u sektoru medija, što rezultuje razvojem multinacio-

nalnih korporacija i integracija medijskih institucija u privredne subjekte iz drugih oblasti. Ovo često prouzrokuje stvaranje centara moći koji deluju na medije mimo upravljača i akcionara, te se pitanje transparentnosti posebno u trenutku konkurisanja za televizijsku licencu postavlja kao ključno.

Format podrazumeva vrstu servisa koji će određena TV pružati svojim gledaocima. Format olakšava i koncepcijsko i programsko određenje jedne stanice ne mešajući se, pri tom, u njenu programsku politiku, vlasničku strukturu ili način finansiranja. Tako po formatu možemo razlikovati:

- javne TV stanice (funkcija javnog servisa);
- opšta (isto kao javna, samo bez informativnog programa);
- specijalizovana (muzička, filmska, sportska, informativna, dečja, obrazovna, verska, itd).

Po svojoj vlasničkoj strukturi televizijska stanica može imati sledeće oblike:

- državno vlasništvo;
- privatno (akcionarsko, deoničarsko) vlasništvo.

Način finansiranja umnogome određuje cenu zakupa frekvencije za emitovanje programa i zakonodavac bi trebalo da razlikuje finansiranje na principima:

- budžeta;
- pretplate;
- komercijalnim putem;
- neprofitnim dotiranjem.

FREKVENCIJA

Tek zadovoljenjem ovih pet uslova i dobijanjem televizijske licence, te sudskom registracijom, TV stanica ili mreža bi mogla da konkuriše za dobijanje jedne ili više frekvencija na kojima bi emitovala program.

Elementi zakupa frekvencija moraju biti uređeni posebnim članovima zakona. Cena zakupa frekvencija treba da zavisi od veličine tržišta kome određena TV želi da se obraća. Dakle, u zavisnosti od toga da li je to lokalno, regionalno ili nacionalno tržište, zavisice i visina iznosa koji treba da se plati. Ovo treba da bude samo jedan od elemenata za procenu veličine iznosa. Format ili vrsta usluge treba da bude drugi parametar za procenu cene zakupa, a treći parametar treba da bude način finansiranja, tj. budžetska, pretplatnička, komercijalna ili neprofitna TV.

OSTALI ELEMENTI ZAKONA

Reklame

Zakon o televiziji bi morao da se pozabavi i ostalim oblastima rada televizije. Kako će najveći broj stanica sredstva za rad sticati putem komercijalnog poslovanja to je potrebno urediti i ovu oblast. Postojeći zakon o televiziji je propisivao neke elemente poput ograničenja emitovanja reklamnih poruka na 20% od ukupnog programa kao i zabranu emitovanja reklama za alkohol, duvan i lekove. Nažalost, i ovako liberalne odredbe redovno su kršene, a država nije imala ni volje, ni snage da to spreči. Tako su kanale naših "komercijalnih" televizija preplavile reklame za cigarete i alkohol, a količina reklama je postala tolika da ponekad EPP blokovi svojom dužinom i dvostruko nadmašuju trajanje emisije u koju su smešteni.

Zakonodavac bi odredbe zakona koje se tiču reklama morao da uskladi sa evropskim standardima. Tvorci evropskih zakona o televiziji pošli su od pretpostavke da je televizija pre svega sredstvo informisanja, obrazovanja, društvenog i kulturnog razvoja i zabave, a ne medij reklame. Dakle, ukupan obim reklama u programu ne bi smeo da prelazi 15%, s tim da bi on morao biti pravilno raspoređen tokom trajanja dana (tj. programa), a ne koncentrisan u takozvanom "udarnom vremenu" (*prime time*). U toku jednog sata takvog udarnog vremena reklame ne smeju da prelaze dužinu trajanja od 20%, dakle, 12 minuta po satu vremena.

Osnovno pravilo kojim se reguliše emitovanje reklama zasniva se na konceptu njihove odvojenosti od ostalog programa, tj. treba ih prikazivati u zasebnim blokovima sa jasno naznačenom najavnom i odjavnom špicom. Pri tome je stanica dužna da ne naruši integritet i celovitost same emisije, već da reklame prikazuje u autonomnim delovima, u pauzama koje je predvideo sam autor ili u prekidima, ako se radi o sportskim prenosima. Filmovi i televizijske drame se tako mogu prekidati jednom na svakih 45 minuta. U emisijama vesti, dokumentarnog programa ili dečjim emisijama koje su kraće od 30 minuta, ne sme biti reklamnih blokova, već oni mogu biti pre i posle emisije. Tajne i prikrivene reklame koje mogu ostvariti sublimacioni efekat, nisu dozvoljene. Osobe koje su angažovane u informativnim programima ne smeju biti angažovane ni vizuelno ni glasovno u reklamama, jer bi na taj način mogli dovesti gledaoce u zabludu. Reklame su zabranjene u programima verskog sadržaja. I dalje je na snazi zabrana reklamiranja cigareta i lekova, dok reklamiranje alkoholnih pića mora ispuniti stroge kriterijume poput onih da se reklama ne sme obraćati maloletnicima i da se ne sme podsticati njegovo konzumiranje. Najave televizijskog programa, novog kinematografskog ili književnog dela se ne smatraju reklamama.

Strani investitori

Ukoliko želi da se približi evropskim standardima naša država bi morala da omogući i stranom investitoru poslovanje pod jednakim uslovima kao i domaćem osnivaču. To ne bi trebalo da ima *apriori* negativne konotacije. Ukoliko bi tržište bilo zaštićeno navedenim uslovima, tim pre su strani investitori dobrodošli. U tom slučaju stranci preuzimaju obavezu kupovine ili osnivanja vrhunski tehnički opremljene TV stanice koja će zapošljavati domaće profesionalne kadrove, proizvoditi ili kupovati domaći program i sa njim upotpunjavati 40% ukupnog programa. Pod takvim uslovima društvo ima samo koristi od svake strane investicije.

Nezavisna tela za dodelu televizijskih licenci

Trend evropskog regulisanja televizijske delatnosti teži izuzimanju poslova dodele licenci i upravljanja frekvencijama od izvršne vlasti. Težnja jednog ovakvog stava je da mediji imaju ravnopravne uslove za dobijanje licenci i frekvencija i da ne zavise od volje trenutne vlade. Skupština imenuje telo u sastavu od 10-45 stručnjaka (novinara, producenata, reditelja, sociologa, psihologa, pravnika, ekonomista, profesora, kulturologa i sl.) na mandatni period od najmanje pet godina prenoseći na njega pravo dodeljivanja televizijskih licenci pod određenim uslovima kao i mogućnost prava davanja frekvencija na korišćenje. Pravnu garanciju ovakvim telima daje odgovarajući zakon, ili čak i ustav kao što je to slučaj u Portugalu. Dakle, ovakav "medijski savet" ili "audiovizuelni savet", nalazi se van domašaja aktuelne vlade. Njihovo delovanje je samostalno i autohtono i usmereno je na zaštitu javnog a ne pojedinačnog interesa. Ovo telo se po svom statusu i značaju donekle može porediti i sa vrhovnim sudom.

POVRATAK U EVROPU

Težnja da se zakonom uredi prostor elektronskih medija i informisanja u prethodnom periodu imala je pre svega restriktivni karakter. Pri tome je ogroman segment delatnosti televizije ostao nerešen i otvoren za raznorazne manipulacije i zloupotrebe. Kršenje odredbi ionako liberalnog zakona o televiziji vlada je tolerisala, ali je zato obilato kažnjavala sve prekršaje po zakonu o informisanju.

Nastanak novog zakona o informisanju i posebno zakona o televiziji, treba da osim uredenja i unapredi ovu delatnost. Dajući pravne okvire za što je moguće veći broj pitanja i delatnosti televizije, imajući stalno na umu opšti interes građana, kulturni i obrazovni napredak i vraćajući televiziji značaj

delatnosti od posebnog društvenog interesa, zakon može konačno rešiti kaos, diletantizam, voluntarizam, pirateriju i beznade u medijima. Time bi se kreirao jedan izuzetno važan segment ljudskog društva, i omogućio celokupnoj zajednici brz oporavak i povratak u društvo savremenih evropskih država.

Goran Peković

WHAT KIND OF TELEVISION SERBIA DESERVES

Summary

Even though modern societies strive to democratize and liberalize themselves to the maximum, they still make efforts to keep practically every area of human activity (and particularly the media) within a framework of the law.

The laws regulating information and the electronic media, passed in Serbia with this goal in mind in the last decade of the century, are distinguished mainly by their restrictiveness. In spite of that, huge areas of television work remained unregulated and open to all sorts of misuses and manipulations. This brought about the downfall of a television system which was centralized but good, and the rise of a monstrous, quasi-democratic, piratical and anti-public system, which will be remembered for the numerous so called 'kiosk televisions'.

The new information law, and especially the law concerning television, should not only regulate but also improve this area. A law is needed which will put an end to the chaos, diletantism, volunteerism, piracy and the hopelessness that prevail, by providing a legal framework for the largest possible areas of television activities, and – keeping constantly in mind the interest of the general public, and the need for constant cultural and educational advancement – by giving back to television the status of an area of special public interest.

Thus an exceptionally important segment of society would be created, which would enable a speedy recovery of the entire country, and its reintegration into the community of modern European states.